

Nr 20.

Av herr **Engberg**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av förlängd giltighet åt det genom kungörelsen den 22 september 1917 i viss omfattning stadgade förbud mot tillverkning av brännvin m. m.

(Motionen återtagen.)

Nr 21.

Av herr **Welin**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om medverkan från statsverkets sida till uppförande av bostadshus.

Det är ett känt förhållande, som här icke behöver uppvisas, dels att nativiteten är ovanligt låg i vårt land, och dels att födelsetalet hos oss är statt i ett ständigt och hastigt sjunkande.

Orsakerna till detta för nationen så ytterst menliga, för att inte säga olycksdiga förhållande äro nog många, men *en* orsak torde icke sakna sin stora betydelse, nämligen medvetandet hos föräldrarna om de stora svårigheter, som möta barnrika familjer att erhålla drägliga bostäder. Denna svårighet förefinnes för familjer ur alla samhällsklasser, så snart man är i den ställning, att man behöver hyra. Ju finare vå-

ningen är, desto mera motvillig är kanske hyresvärden att upplåta den för en stor barnskara. För de mera bemedlade finnes emellertid möjlighet att genom förhöjd hyra komma över en våning, eller också kunna de under vissa förhållanden bygga åt sig själva.

Men klart är, att denna svårighet att erhålla lämpliga bostäder skall vara allra mest framträdande hos de fattiga, och svårigheten är helt naturligt större, ju flera barn som finnas. Då det ju är ett känt förhållande, att de fattigare klasserna ha de barnrikaste familjerna, så är det tydligt, huru oerhört bekymmersamt det i regel måste vara för alla dessa fattiga och med många barn försedda familjer att erhålla tak över huvudet. Och de få vara glada, om de till sist, efter mycket sökande, verkligen komma under tak någonstades, hurudan lägenheten sedan är. De lägenheter, dessa fattiga med många barn erhålla, bliva väl alltid sämre än de, som de skulle kunnat erhålla, om de haft inga eller åtminstone ett fåtal barn. I regel få de nöja sig med ytterst dåliga, obekväma och avlägset belägna bostäder, som alla andra ratat. Vid varje flyttningstid mötes man också i tidningsspalterna av de mest upprörande skildringar om de svårigheter, som just de fattigaste och barnrikaste familjerna få utstå.

Från oktoberflyttningen 1916 må anföras några exempel härå. I Borås, där någon egentlig brist på lägenheter icke finnes, var det endast några få familjer, som voro ur stånd att skaffa sig bostäder, men det var just barnrikedomen hos dessa, som vållade omöjligheten att få bostäder. I Gävle stodo ännu åtskilliga dagar in i oktober 20 familjer utan tak över huvudet, och av dessa hade ingen mindre än 5 barn. I många fall hade familjer med flera barn endast kunnat ordna för sig genom att provisoriskt upplösas. Från Göteborg berättades om ett fall, där en husvill familj om 7 personer måste hysa in sig hos mannens föräldrar, där nu dessa 9 personer fingo dela en lägenhet, bestående av — en vindskupa.

Vid oktoberflyttningen 1917 var det naturligtvis än värre än 1916. Bland de säkert synnerligen talrika fallen, där barnrika familjer nu kommo i svårigheter, må blott ett enda anföras. Den sista september voro hos bostadsförmedlingen i Gävle 20 familjer antecknade som bostadslösa, därav en räknade 11 personer och flertalet av de andra 7—8.

I Malmö voro vid 1916 års slut 33 familjer med ej mindre än 160 barn (således i medeltal nära 5 barn) delvis under alldeles otillfredsställande förhållanden inhyta i provisoriskt inrättade lägenheter.

Det är sannerligen inte att undra på, om föräldrar, inför sådana utsikter i fråga om bostadsförhållanden draga sig för att sätta barn i världen eller åtminstone söka begränsa barnantalet till det minsta möjliga. Men alldeles oberoende av nativitetsspörsmålet är denna fråga av så stor vikt, att den förtjänar komma under riksdagens prövning. Staten bör söka att komma med hjälp, just där behovet är som störst.

* * *

De här antydda svåra missförhållandena ha icke kunnat undgå att på sina håll tilldraga sig uppmärksamheten hos de ledande i det kommunala livet samt hos en och annan av dem, som ha medel att hjälpa, där hjälp behöves. Jag tillåter mig anföra några exempel härå.

Staden *Faluns* stadsfullmäktige tillsatte den 13 april 1911 en kommitté med uppdrag att utreda, vilka åtgärder lämpligen kunde vidtagas emot den rådande bostadsbristen. Denna kommitté föreslog bl. a., att staden själv å lämplig tomt försöksvis borde uppföra ett bostadshus om 6 en-rum-och-köks-lägenheter för uthyrning i främsta rummet till barnrika familjer eller fattigunderstödda personer. Kommitterade erinra härvid särskilt om de bostadshus, *Uppsala* stad låtit uppföra, och där företräde synes lämnas åt barnrika familjer. I oktober 1916 uppdrogo stadsfullmäktige åt fattigvårdsstyrelsen att till fullmäktige inkomma med förslag angående uppförande av bostadshus för mindre bemedlade barnrika familjer.

Den 9 februari 1915 tillsatte *Nyköpings* stadsfullmäktige en kommitté med uppdrag att utreda frågan om uppförande genom stadens försorg av ett eller två bostadshus för barnrika familjer.

Stadsfullmäktige i *Hälsingborg* ha beslutat uppföra ett antal sex-familjs- och en-familjshus, som skola vara färdiga den 1 april 1918. Vid upplåtelsen äga stadens arbetare samt barnrika familjer företräde.

Sundsvalls stads egnahemsnämnd låter f. n. uppföra två-familjshus, som skola överlåtas på enskilda personer, därvid företräde lämnas åt barnrika familjer.

På andra håll ha bildats bostadsföreningar med tillskott från staden. I början av år 1914 förelåg ett av stadsfullmäktiges i *Göteborg* beredning utarbetat betänkande, som innefattade förslag om, att staden skulle uppföra fyra bostadshus för mindre bemedlade barnrika familjer. Förslaget föll med ringa majoritet. Emellertid kom saken upp i annan form. Det

bildades ett byggnadsaktiebolag »Framtiden», som skulle ha till föremål för sin verksamhet att förvärva och uthyra fastigheter, huvudsakligen till mindre bemedlade familjer med talrika barn, och i detta bolag beslöto stadsfullmäktige den 7 januari 1915 att teckna aktier för 230,000 kronor. Bolaget har sedan uppfört flera hus, under 1917 inte mindre än sex, vardera med rätt stort antal lägenheter. Vid uthyrning lämnas företräde åt familjer med minst 5 minderåriga barn.

I *Norrköping* har 1916 bildats »Aktiebolaget Bostäder i Norrköping», i vilket staden med donationsmedel tecknat 50,000 kronor såsom räntelösa stamaktier. Genom stadens förmedling har dessutom erhållits 20,000 kronor från Norrköpings sparbank och 300,000 kronor i pensionslånafonden. Bolaget inriktade sig på att till flyttningen den 1 oktober 1916 bereda bostäder särskilt för barnrika husvilla familjer. Vid slutet av samma år hade bolaget anskaffat 52 bostadslägenheter.

I *Stockholm* hava stadsfullmäktige den 18 september 1916 beslutat lämna kreditunderstöd åt Byggnadsaktiebolaget S:t Erik på bland andra det villkor, att uppförda lägenheter vid uthyrning i första rummet lämnas åt barnrika familjer.

I *Skara* har man valt att gå fram utan hjälp av staden. I början av november 1916 bildades på initiativ av stadens hyresnämnd »Skara Hyresgästers bostadsförening m. b. p. a.» med ändamål att för sina medlemmar uppföra bostäder till uthyrning och försäljning. Vid uthyrning äga gifta personer med familj och bland dessa barnrika familjer företräde.

Några donationer i berörda syfte äro även att anteckna. Den tidigaste av dessa synes den *Sunnerdahlska* i Stockholm vara. År 1914 donerade fröken M. Sunnerdahl 420,000 kronor till uppförande av bostadshus för barnrika familjer. Staden har upplåtit tomt, och i mars 1916 voro husen färdiga att tagas i bruk. De rymma 78 lägenheter. Stockholm äger ännu en sådan donation. I samband med bouppteckning efter den 1916 avlidna fru *Emmy Setterwall*, änka efter framlidne konsul Carl Setterwall, ha arvingarna i enlighet med den avlidnas bestämmelser avsatt $\frac{1}{2}$ miljon till en fond, avsedd att bereda goda och billiga bostäder företrädesvis åt behövande barnrika familjer.

Den 20 november 1915 avlämnade fru *Emilie Dickson* till drätselkammaren i Göteborg ett donationsbrev, enligt vilket hon till Göteborgs stad överlämnade ett belopp av 200,000 kronor »för att i någon mån få medverka till lindring av de svåra olägenheter, som äro förbundna med

den för närvarande i vår stad rådande bostadsbristen, särskilt i vad den berör mindre bemedlade barnrika familjer».

Hittills har det väl betraktats som en uteslutande kommunal angelägenhet att sörja för bostäder åt kommunens medlemmar. Och detta kan så till vida vara berättigat, som man härvidlag i allmänhet torde ha tänkt på dem, som äro arbetande medlemmar i kommunen eller där slitit ut sina bästa krafter.

Annat blir förhållandet, då det gäller det uppväxande släktet. Det är alldeles icke säkert, att de barn, som födas i en kommun, komma att stanna där och därstädes nedlägga sin arbetskraft. Staten bör därför medverka till deras kroppsliga och andliga utveckling, och den gör ju detta i fråga om skolor och andra allmänna anstalter. De få sedan vara till det svenska samhällets gagn, var de kunna.

Det är vidare ett riksintresse, att barn födas, och ur rikssynpunkt äro därför de barnrikaste familjerna de värdefullaste, även om de skulle vara till olägenhet för de enskilda kommunerna. Men är det ett riksintresse, att barn födas, och därtill många barn, är det också statens oavvisliga plikt att se till, att de föräldrar, som i detta avseende gagna staten, få den hjälp, som staten är i tillfälle att lämna, för att de skola kunna fostra barnen till kroppsligen och andligen så mycket som möjligt sunda individer, och för att det uppväxande släktet icke skall finna vantrevnad i samhället. Men detta kan omöjligen ske i de eländiga kyffen, i vilka familjer med stor barnskara som oftast få släpa sig fram.

Statens medverkan till lämpliga bostäder för de barnrika familjerna är även behöflig av den orsaken, att kommuner finnas, som äro så hårt skuldsatta eller beskattade, att det är dem omöjligt att bära de bördor, som kunde uppstå, om de ensamma skulle sörja för bostäder åt de barnrika familjerna.

Detta betraktelsesätt är visserligen främmande för Sveriges hittills förda bostadspolitik, men så är inte förhållandet överallt i utlandet. Jag kan anföra åtminstone tvenne exempel på statens ingripande i det ifrågasvarande avseendet.

Det är ju helt naturligt, att man i *Frankrike*, detta land som är statt i avfolkning, skall ha fäst sin uppmärksamhet vid vikten av att på något sätt gynna de barnrika familjerna. Genom lagen den 23 december 1912 ha de franska städerna fått ett indirekt åliggande att tillförsäkra barnrika mindre bemedlade familjer billiga, sunda bostäder och att för detta ändamål vid behov uppföra erforderliga byggnader. Samtidigt

tillförsäkrar lagen möjlighet åt kommun, som avser att bygga, att er- hålla lånemedel från sparkassar o. a. på särdeles förmånliga villkor. Se- dan husen väl blivit färdiga, föreskriver lagen, att uthyrningen skall ske genom vissa allmännyttiga föreningars försorg. En särskild kommunal- nämnd skall övervaka och handhava det arbete, kommunen bedriver för att bereda rum åt familjer med rik barnskara (minst 3 barn under 16 år).

I *Nederländerna* har staten mera direkt tagit sig saken an. Där läm- nas från statsverket understöd för att underlätta byggnadsföretag till förmån för barnrika familjer. Det finnes i Amsterdam en byggnads- förening »Arbetarebostad», till vilken stadsfullmäktige lämnat dels ett lån på 1,700,000 kronor och dels ett årligt belopp som bidrag till täc- kande av skillnaden mellan självkostnader och hyresinkomster. Denna skillnad utgör omkring 49,000 kronor, vilka skola täckas till hälften av nederländska staten och till hälften av staden Amsterdam.

* * *

Huru staten lämpligast skulle kunna lämna sin medverkan, är omöj- ligt att här draga upp några bestämda grundlinjer för. Det kunde ske såsom i Frankrike eller *Nederländerna*, men det kan ock tänkas, att det sker genom räntefria lån för byggandet eller åtminstone lån mot billig ränta, såsom förhållandet är med egnahemslånen, eller genom direkt understöd, såsom skett i fråga om de 4 miljoner, som 1917 års riksdag anslag för bostadsändamål.

Självklart är, att staten måste fordra garantier för, att den, som mottager statens hjälp, icke skaffar sig obehöriga fördelar härigenom. Denna garanti kan tänkas ske på flera olika sätt. I Bostadsaktiebolaget Framtiden i Göteborg är utdelningen till aktieägarna begränsad till 4^{1/2} procent.

För övrigt borde statens hjälp kunna lämnas åt såväl kommuner som bolag och ekonomisk förening samt åt stiftelser, som åtaga sig att uppföra bostäder i det här omhandlade syftet.

Det vore måhända både klokt och lämpligt, att vederbörande kom- mun på något sätt ställdes i förbindelse med ifrågakommande byggnads- företag. Där så kunde ske, borde kommunen lämna ekonomiskt under- stöd i form av kostnadsfri eller billig byggnadsmark, genom aktie- eller andelsteckning eller genom räntefria lån eller låneborgen. I alla hän- delser borde en kommunal rekommendation förekomma.

Det ifrågasatta statsunderstödet komme förvisso i främsta rummet städerna till godo, men även landsbygden borde få nytta av det. Då folk har en benägenhet att draga sig till städerna och då det tillika, med hänsyn till livsmedelsproduktionen, är ett viktigt statsintresse att landsbygden icke avfolkas, kunde man tänka sig, att särskilda fördelar med hänsyn till den föreslagna statshjälpen bereddes byggnadsföretag på landsbygden. För övrigt bör det vara till gagn, både direkt och indirekt, för lantmannaintresset att både många och arbetsdugliga samhälls-individer växa upp.

Vare sig fördelen stannar på den ena eller andra sidan, så är det i alla händelser ett stort riksintresse, att barnrika familjer kunna uppstå, och tillika är det en humanitär plikt för samhället att göra tillvaron för dessa familjer, som nog ha en mängd bekymmer att dragas med, så dräglig och människovärdig som möjligt.

Frågan kräver en omsorgsfull utredning. För en sådan har man erfarenheter att tillgå från många håll, dels från de olika platser i Sverige, där man redan vidtagit åtgärder i liknande syfte, och dels från de främmande länder, där staten direkt eller indirekt lämnar understöd. Sannolikt äro dessa fler, än som i det föregående angivits.

Det torde, för undvikande av missförstånd, påpekas, att riksdagen 1911 hos Kungl. Maj:t begärde en utredning om åtskilliga bostadsförhållanden, men att denna utredning, som f. n. är under arbete, avser något helt annat än vad jag här åsyftar. Den avser väl närmast kommunernas förpliktelser ifråga om bostadsförhållandena i allmänhet, bostädernas sundhet och tillräcklighet m. m., medan denna motion enbart siktar på statens medverkan att skaffa lämpliga bostäder åt barnrika familjer. Den ena frågan bör därför lösas utan sammanblandning med den andra.

Ej heller får dess syfte sammanblandas med det tillfälliga understöd för uppförande av bostadshus, som förra riksdagen lämnade genom sitt anslag av 4 miljoner. Det förslag, som jag framlägger, åsyftar ett årligt understöd.

Med anledning av vad jag sålunda haft äran anföra, får jag hemställa,

att riksdagen ville besluta att ingå till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t behagade låta så skyndsamt som möjligt utreda, i vad mån och på vad sätt som statsverket må kunna lämna sin med-

verkan till uppförande av bostäder, som i främsta rummet böra vara avsedda för mindre bemedlade familjer med många barn, samt för riksdagen förelägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 22 januari 1918.

S. Welin.
